

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

- Dansk Numismatisk Forening • Føroya Myntsavnarafelag • Myntsafnarafélag Íslands •
- Norsk Numismatisk Forening • Numismatiska Föreningen i Åbo • Skånes Numismatiska Förening •
- Suomen Numismaattinen Yhdistys • Svenska Numismatiska Föreningen •
- Nationalmuseets Myntkabinett • Den kgl. Mønt- og Medaillesamling • Kungl. Myntkabinettet •
- Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns • Numismatiska Forskningsgruppen •
- Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo, Myntkabinett •

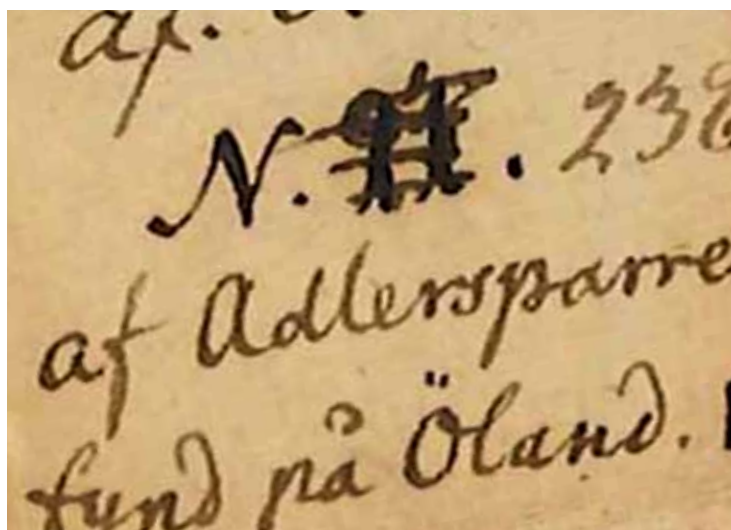
*Axel Adlersparre, Jonas Hallenberg och
det öländska myntfyndet 1803*

Mindemedalje over Elefantordenens statutter 1693

*Kilder til ansættelsen af Anton Meybusch og
1690'ernes udmøntninger i København*

*Um hluta af fyrstu myntútgáfa
Íslands 1922-1926*

*Årsberetning for Den kgl. Mønt- og
Medaillesamling 2011*

MØNTER OG PENGESEDLER KØBES OG SÆLGES

HAFNIA COINS | FINN RASMUSSEN

GL. KONGEVEJ 172, A | DK 1850 | FREDERIKSBERG C

TLF. / FAX. +45 - 3321 7127 | WWW.HAFNIACOINS.DK | EMAIL: FR@HAFNIACOINS.DK

BEMÆRK NU ÅBEN TIRSDAG

ÅBEN TIRSDAG - FREDAG KL. 11.00 - 17.30

LUKKET MANDAG OG LØRDAG

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nordisk Numismatisk Union Medlemsblad er udgivet siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union.

Udkommer i 2012 med fire numre: marts, maj, august og november.

Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henvendelse til Dansk Numismatisk Forening: John Lind – johnlind59@gmail.com

Redaktion:

Hovedredaktør:

Museumsinspektør, Jens Christian Moesgaard
Den kgl. Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet, DK-1220 København K
Tlf.: +45 41 20 61 40
jens.christian.moesgaard@natmus.dk

Ansvarlig over for presseloven:

Formand for Dansk Numismatisk Forening,
økonomikonsulent Preben Nielsen

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de enkelte lande

Norge:

Håkon Ingvaldsen,
hakon.ingvaldsen@khm.uio.no
Svein H. Gullbekk, s.h.gullbekk@khm.uio.no

Sverige:

Ian Wiséhn, ian.wisehn@myntkabinettet.se

Island:

Anton Holt, anton.holt@sedlabanki.is

Finland:

Tuukka Talvio, tuukka.talvio@nba.fi

Annonceredaktion:

Preben Nielsen
Galionsvej 12, 2 th., 1437 København K
Tlf. (dag) + 45 20 20 78 16
formand@numismatik.dk

**Eftertryk af artikler m.v. kun med
forfatterens tilladelse og kun med
angivelse af kilden.**

Afleveret fra trykkeriet i uge 45
Frederiksberg Bogtrykkeri A/S

Frédéric Elfver:

**Axel Adlersparre, Jonas Hallenberg
och det öländska myntfyndet 1803 . . . 132**

Karsten Kold:

**Mindemedalje over Elefantordenens
statutter 1693 138**

Michael Märcher:

**Kilder til ansættelsen af
Anton Meybusch og 1690'ernes
udmøntninger i København 141**

Anton Holt:

**Um hluta af fyrstu myntútgáfa
Íslands 1922-1926 148**

Michael Andersen:

**Årsberetning for Den kgl. Mønt- og
Medaillesamling 2011 151**

**Ny chef på Kungl. Myntkabinettet,
Stockholm 160**

Jens Christian Moesgaard:

Om auktionskatalogers store nytte . . . 161

Jens Christian Moesgaard:

Mønt løser historisk mysterium 163

Axel Adlersparre, Jonas Hallenberg och det öländska myntfyndet 1803

Av Frédéric Elfver

"Numus ille, quem cum pluribus aliis numis Samanidis, in Ölandia repertis, dono mihi amicissime dedit Magister equitum ante hac ad regiam cohortem praetoriam, nobilliss. Axelius Adlersparre, rudi admodum arte laboratus est, et praeterea altera ejus facies sub ipso, ut videtur, incidendi actu ita commota fuit et turbata, ut vitiatæ inde sint ejusdem inscriptiones [...]."

Ett myntfynd och dess mottagare

Ovanstående rader kan översättas som: "Detta mynt, vilket är hittat på Öland tillsammans med åtskilliga andra samanidiska mynt och som jag fått i gåva av före detta ryttmästaren vid Livregementet, den ädle Axel Adlersparre, är tillverkat på ett så grovt sätt, och framför allt dess andra sida har under – som det tycks – själva präglingsmomentet blivit flyttad och störd, så att myntets inskriptioner därvid blivit skadade." Det inledande citatet är hämtat ur den lilla satiriska skriften Domboms Lefverne, utgiven av Jonas Hallenberg (1748-1834) år 1805.¹ På titelbladet återfinns därtill en avbildning av det aktuella myntet (fig. 1).

Vem var denne Axel Adlersparre och vilket fynd på Öland avses? Finns mynten från fyndet kvar idag? Föreliggande artikel skall behandla Axel Adlersparres öländska myntfynd från 1803 och försöka besvara de nyss ställda frågorna.

I svensk jord har till dags dato närmare 252 000 vikingatida mynt påträffats. Ölands del av detta är cirka 10 000 mynt. Det senaste tillskottet på Öland, påträffat 2011 i Björnhovda, Torslunda sn, är en depå med fragment av silversmycken samt 27 hela respektive fragmentariska mynt från kalifatet med t.p.q. 860/861.

I den nedanstående myntlistan återfinns 11 mynt, vilka förvaras tillsammans med de ursprungliga konvoluten från omkring fyndåret 1803 (se fig. 2a+b). Det äldsta myntet ärpräglat i al-Shash 911/912 (nr 1) och det yngsta ärpräglat i Bukhara 949/950 (nr 9). Nio av mynten är samanider och de två resterande av volga-bulgariskt ursprung. Mynten tillhör idag Uppsala universitets myntkabinett.² Konvoluten har anteckningar om myntort, präglingsår m.m. och de siffror som återfinns på konvoluten hänvisar troligen till en äldre numrering i den systematiska samlingen

Fig. 1. Myntavbildningen på titelsidan till skriften Domboms lefverne, utgiven av Jonas Hallenberg 1805. Jfr fig. 4, mynt nr 11.

Foto: författaren.

Fig. 2a-b. Exempel på de konvolut som de bevarade mynten än idag förvaras i (mynt nr 2 resp. 10).

Foto: författaren.

i Uppsala universitets myntkabinett. På nio av konvoluten återfinns även signaturen "IH", vilket torde stå för Jonas Hallenberg som mottog mynten från Axel Adlersparre. Mynt nr 11 i listan (fig. 1 & 4, nr 11) är även återgivet i del I av Hallenbergs *Orientalia* från 1822 – dock utan angivande av fyndplats. Mynten har alla en gammal patina, med undantag för två stycken (nr 3 resp. 8), vilka har rengjorts i modern tid för att underlätta bestämning. Fyndets ursprungliga storlek kan ej fastställas men det inledande citatet "*cum pluribus aliis numis...*" tyder på att fyndet ändå hade en viss magnitud.

Jonas Hallenberg utnämndes till riksantikvarie år 1803. Därtill blev han *garde des médailles* samt sekreterare i Vitterhetsakademien i vars lärda krets han invigts som ledamot redan 1786. Hallenberg författade ett flertal skrifter som behandlar mynt från kalifatet, men han var även den siste rikshistoriografen i vårt land. Han lät också publicera en inventering av Kungl. Myntkabinettets rikhaltiga samlingar år 1804. Hallenberg hade för övrigt en egen myntsamling, vilken kom till Uppsala universitets myntkabinett.³ Det är inte osannolikt att Hallenberg behöll myntgåvan från Axel Adlersparre i sin ägo och att den ingick i hans myntsamling. Det skulle förklara varför mynten idag finns i Uppsala. Någon förteckning över innehållet i Hallenbergs donation till Uppsala har emellertid inte kunnat lokaliseras.

Vilket fynd avses?

Vilket fynd är det som avses med "Adlersparres fynd"? Från tiden före ca 1800 finns det inte många rapporterade fynd från Öland, d.v.s. inte olik situationen för resten av landet. De fynd vi känner till idag från denna tidigantikvariska tid är följande:

- 1) År 1761, Stora Haglunda, Alböke sn, 22 mynt (arabiska, tyska, engelska), t.p.q. 1023, Hatz 1974, 393; Jonsson 1986, S56; SHM inv 374.

1 Det var poeten Johan Henric Kellgren (1751-1795) som år 1791 gav ut "Domboms lefverne", där Salig Dombom är huvudperson. Skriften kan sägas vara en löjligt godmodig framställning av snusföruftigheten, med motiv hämtade ur en gammal fransk visa. "Domboms Lefverne, Hoc est Vita cujusdam Bardi, e Sueco in Latinum idioma Versibus elegiacis traducta ab J. Hallenberg", Stockholm 1805, är den första latinska översättningen och sidorna 23-24 behandlar "Interpretatio numi in fronte libelli delineati".

2 För en översikt om de orientaliska mynten i Uppsala universitets myntkabinett, se Rispling 2009, s. 209-230.

3 Högberg 1961, s. 61: "Till Uppsala universitet skänkte han sin dyrbara myntsamling, c:a 1000 stycken guld-, silver och kopparmynt." Se även Nathorst-Böös och Wiséhn 1987, s. 54.

- 2) År 1768, Bredsättra, Bredsätra sn, ca 840 mynt (arabiska), t.p.q. ca 943, Tbg 1848 no. 55, 56.
- 3) År 1775, Klinta, Köping sn, 2 mynt (arabiska), t.p.q. –, Schück 1936, vol. V, s. 535-537; SHM inv 55.
- 4) År 1779, Övra Vannborga, Köping sn, ca 101 mynt (arabiska), t.p.q. 953/954, Jonsson 1986B; SHM inv 130.
- 5) År 1779, Klinta, Köping sn, ca 1000 mynt (tyska, engelska, skandinaviska imitationer, danska), t.p.q. 1060, Hatz 1974, 427; Jonsson 1986, S98; SHM inv 84.
- 6) År 1780, Bredsättra, Bredsätra sn, ca 6 mynt (arabiska), t.p.q. 951/952, SHM inv 101.
- 7) År 1781, Petgårde, Löt sn, ca 2 mynt (sasanider, arabiska), t.p.q. –, Schück 1936, vol. V, s. 661.

Av de ovanstående fynden är det endast Bredsättra år 1768 och 1780 som passar in enligt t.p.q. på de av Axel Adlersparre inlevererade mynten, men är det troligt att det skulle ha dröjt två till tre decennier innan just dessa mynt kom fram från Bredsättra-fynden och hamnade i Adlersparres ägo 1803? Svaret på denna fråga får nog besvaras med ett nej. Adlersparres fynd får betraktas som eget fynd, frikopplat från de ovanstående sju fynden. Från år 1803 anmäldes för övrigt enbart ett fynd och detta kom från Puolabacken i Åbo.⁴

Vem var Axel Adlersparre?

Släkten Adlersparre härstammar från Västergötland och den äldste kände stamfadern är borgmästaren i Bogesund, Christopher Andersson, verksam under 1600-talets första hälft. Det var hans sonsons son, Christopher Cristophersson (1718-1799) som år 1757 adlades på Stockholms slott av kung Adolf Fredrik med namnet Adlersparre. Han introducerades den 29 april 1774. Senare upphöjdes ättlingar till friherrlig (1809), sedermera grevlig (1816) värdighet. Den friherrliga ätten utgick 1818, den grevliga 1908 och den adliga ätten utgick i Sverige på svärdssidan 1956, men fortlever i en på 1890-talet till England och därifrån på 1960-talet till Canada överflyttad gren.

Axel Adlersparre föddes den 29 juni 1763 och dog den 16 september 1838 på Näldö i Jämtland. Efter studier i Uppsala blev han rustmästare vid Upplands regemente 1778 och därefter följde en lång rad uppdrag inom det militära. Han blev ryttmästare vid Livregementets lätta dragonkår 1792 och han tog avsked den 5 april 1796. Han var ordförande i kommittén för utmarkernas fördelning på Öland 3 september 1812 till 9 juni 1819. Det var efter utträdet ur krigstjänsten (1796) som han arrenderade Borgholms och Ottenby kungsgård (från 1812) på Öland och han var tillförordnad landshövding på Öland från 30 juni 1819. Borgholms kungsgård ligger drygt en kilometer öster om Borgholms slott och vid sekelskiftet 1800 fanns där 15 torpare. Myntfyndet 1803 kanske kan kopplas till någon av dessa torpare som i sin tur levererade mynten

Fig. 3. Miniaturporträtt föreställande Axel Adlersparre. Silverstift och akvarell på papper. 70 ggr 62 mm oval dagermått. Ram i brons. Utfört av Jacob Gillberg år 1805. Jfr Olausson & Sjöholm 2001, s. 207.

Foto: Nationalmuseum.

till Adlersparre? År 1804 anlade Adlersparre tillsammans med grosshandlare Foenander ett alunbruk i Degerhamn på Öland. Han erhöll avsked med landshövdings titel den 28 december 1821.

Axel var gift (8 augusti 1806) med Carolina Ottiliana von Arbin (1782-1871), dotter av generallöjtnanten, direktören för Fortifikationsen, Axel Magnus Arbin, adlad von Arbin. De fick fyra barn, varav tre överlevde till vuxen ålder. Hur Axel Adlersparre såg ut kan vi få en föreställning om genom det miniatyrporträtt (fig. 3) som den produktive Jacob Gillberg utförde år 1805, och som idag finns på Nationalmuseum i Stockholm.⁵

Slutsatser

Axel Adlersparres fynd från Öland 1803 (enligt anteckningar på konvoluten) bestod av mynt från kalifatet samt volga-bulgariska imitationer. Det yngsta myntet är präglat i Bukhara 949/950. Hur mynten kom i Adlersparres ägo är inte känt, men de kan ha kommit från någon av torparna under Borgholms kungsgård, vilken arrenderades av Adlersparre vid tiden för fyndet. Det går inte att exakt fastställa fyndets ursprungliga storlek, men 11 mynt finns idag bevarade på myntkabinettet i Uppsala, dit de med största sannolikhet kommit i samband med Jonas Hallenbergs donation av sin myntsamling. Uppgiften om det öländska fyndet publicerades för första gången av Hallenberg år 1805.

Referenser och förkortningar

Hallenberg, J. 1805. *Dumboms Lefverne, hoc est Vita cujusdam Bardi, e Sueco in Latinum idioma Versibus elegiacis traducta ab J. Hallenberg*. Stockholm 1805.

Hallenberg, J. 1822. *Numismata Orientalia, aere expressa, brevique explanatione enodata, opera et studio. Pars prior et posterior*. Uppsala 1822.

Hatz, G. 1974. *Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit*. Stockholm 1974.

Högberg, T. 1961. *Svenska numismatiker under fyra sekler: en biografisk-bibliografisk handbok*. Göteborg 1961.

Jonsson, K. 1986. *Viking-Age hoards and late Anglo-Saxon coins. A study in honour of Bror Emil Hildebrand's Anglosachsiska mynt*. Stockholm 1986.

Jonsson, K. 1986B. Två 1700-talsfynd från Öland, beskrivna av Jacob von Engeström. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1986 nr 7, s. 172-173.

Nathorst-Böös, E. och Wiséhn, I. 1987. Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. *Numismatiska Meddelanden* XXXVI. Stockholm 1987.

Olausson, M. och Sjöholm, J. 2001. *Illustrerad katalog över svenska och övriga nordiska miniatyrer*. I. Nationalmuseum, Stockholm. Stockholm 2001.

Rispling, G. 2009. Orientaliska mynt i Uppsala universitets myntkabinett. *Opus mixtum. Uppsatser kring Uppsala universitets myntkabinett*. Utg. H. Nilsson. Uppsala 2009, s. 209-230.

4 Fyndet bestod av svenska 1500-talsmynt. Se Schück 1943 (vol. VII), s. 183-185.

5 Nationalmuseum NMB 605. Proveniensen: släkten Adlersparre och genom gåva 1927 av konsul Hjalmar Wicander kom sedan miniatyrmålningen till Nationalmuseum.

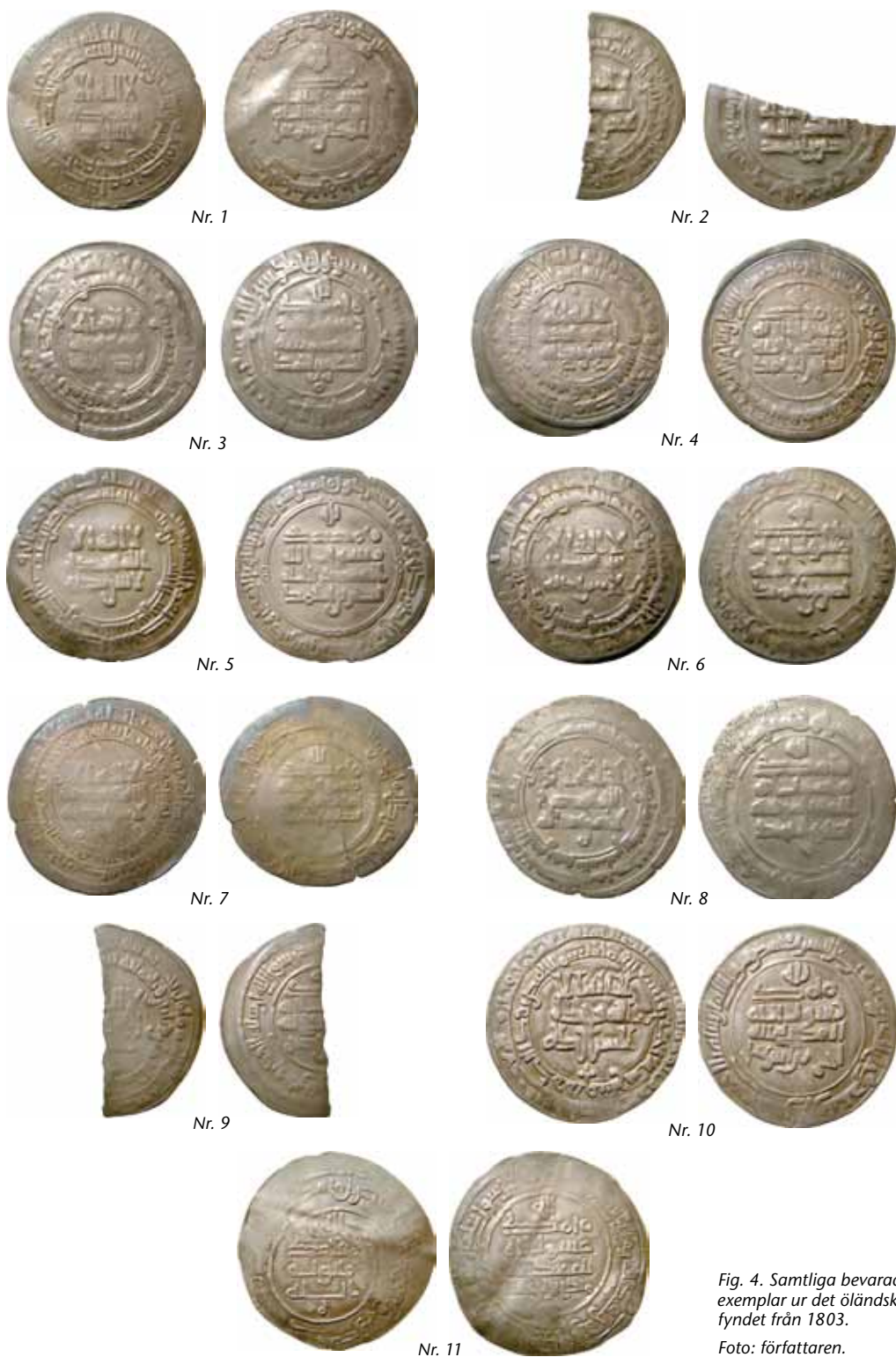

Fig. 4. Samtliga bevarade exemplar ur det öländska fyndet från 1803.
Foto: författaren.

Schück, H. *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Dess förhistoria och historia*. I-VIII. Stockholm 1932-1944.

SHM inv = Statens historiska museum i Stockholm, inventarienummer.

Tornberg, C.J. 1848. *Numi cufici Regii Numophylacii Holmiensis quos omnes in terra Sueciae repertos, digessit et interpretatus est*. Uppsala 1848.

Myntlista

ISLAMISKA DYNASTIER

SAMANIDER

Isma'il b. Ahmad

1. al-Shash, 911/912 (AH 299), 3,37 g. Sign. "IH"; nr 4 samt 303.

Nasr b. Ahmad

2. Balkh, 924/925 (AH 312), 1,42 g, frg. Sign. "IH"; nr 91 samt 236.
3. Farwān, 928/929 (AH 316), 3,23 g. Sign. "IH"; nr 10 samt 236.
4. Samarqand, 940/941 (AH 329), 3,32 g. Ej sign. Nr 16.
5. al-Shash, 914/915 (AH 302), 3,11 g. Sign. "IH"; nr 739.
6. al-Shash, 924/925 (AH 312), 2,91 g. Sign. "IH"; nr 242.
7. al-Shash, 927/928 (AH 315), 3,13 g. Sign. "IH"; nr 9 samt 247.
8. al-Shash, 930/931 (AH 318), 3,18 g. Sign. "IH"; nr 12 samt 257.

Nuh b. Nasr

9. Bukhara, 949/950 (AH 338), 1,73 g, frg. Ej sign. Nr 18 samt 325.

VOLGA-BULGARISKA RIKET (imitationer)

Mikail b. Ja'far ca 323-343 A.H. (ca 934/935 till 954/955 e.Kr.)

10. "Balkh", 936/937 (AH 325), 3,02 g. Sign. "IH"; nr 1 samt 208.

Kommentar: "Detta är en volga-bulgarisk imitation av samanidtyp. Åtsidan imiterar ett samanidmynt från Balkh 291 [903/904 e.Kr.], framsidan ett annat från 295. Myntet ingår i en stor stampkedja [...], genom vilken attribueringen till volga-bulgarerna är säkrad. Utan bevis från stampkedja vore det knappast möjligt att hävda att myntet är imitativt". (Rispling 2009, s. 224).

11. Myntort? 930-talet e.Kr., 2,73 g. Sign. "IH"; nr 252.

Kommentar: Exemplet är avbildat i Hallenberg 1805, titelblad samt s. 23f.; Hallenberg 1822, *Orientalia* I, s. 217-218 + pl. På det ovanliga sista opaginerade bladet – "Additamentum ad interpretationem numi cufici in fronte libelli [...]" – vilket bara finns i en liten del av upplagan av Hallenberg 1805, står följande: "Ambiguitatis vitandae caussa deleri potest vox "aliis" pag. 23, lin. 1; non enim inter Samanicos Numus noster est referendus." Detta kan översättas som: "För undvikande av missförstånd kan ordet "andra" på sidan 23, rad 1, strykas; ty vårt mynt bör inte hänföras till Samaniderna." Denna observation av Hallenberg är korrekt då det aktuella myntet, präglad med två framsidesstampar, är en imitation från det volga-bulgariska riket.

Tack!

Föreliggande artikel har väsentligen förbättrats genom välvillig hjälp från Gert Rispling som dels lokaliserat, dels bestämt de aktuella mynten. Oscar Langenskiöld vid Riddarhuset i Stockholm har hjälpt till med släkttabeller över ätten Adlersparre. Slutligen tackar jag Harald Nilsson som hjälpt mig med översättningen av de latinska citaten.

Mindemedalje over Elefantordenens statutter 1693

Af Karsten Kold

Den kendte tyske medaljør Anton Meybusch (ca. 1645 til 1702) kom til Danmark fra Sverige i slutningen af 1691, ansat af kong Christian V til en årlig løn på 1000 rigsdaler¹. Han fik hurtigt hænderne fulde med presserende arbejde. Katalogværket over de danske kongers samlinger, *Museum Regium*², skulle udgives, og så mange som muligt af Christian V's store sejre og begivenheder skulle uddødeliggøres på medaljer og afbildes i det fornemme katalogværk.

Kongen var ganske givet inspireret af den franske konge Louis XIV's monumentale værk over begivenheder i dennes regeringstid³. Parentetisk skal bemærkes, at udgiften til dette bogværk var så store, at man i en periode omkring 1689-1692 helt indstillede produktionen af medaljer for at strække midlerne så meget som muligt. Selv i sol-kongens rige var der ikke ubegrænsede midler til rådighed.

I perioden op til 1694 havde Meybusch imidlertid meget travlt med at fremstille medaljestempler til de kongelige begivenheder. Samtidig skulle han bringe møntreformen af 31. december 1692 ud i livet. Han havde med andre ord meget travlt, da bestillingen på to medaljer til erindring om de nyskrevne statutter om Elefant- og Dannebrogordenen kom. Medaljerne skulle være færdige til ordensmøderne i begyndelsen af 1694. Ordren var sikkert kommet i sidste øjeblik, som det ofte skete.

Meybusch valgte i første omgang at genbruge forsidestemplet fra salvingsmedaljen, Galster 171⁴ og så gravere et nyt bagsidestempel til henholdsvis Elefantordenen og Dannebrogordenen. Men den gik ikke. Alle stempler blev kasserede, og så var det om igen. Dette forløb er ikke dokumenteret, men er overordentligt sandsynligt, da disse medaljer med stemplet fra salvingsmedaljen er uhyre sjældne, som jeg senere skal påvise.

Nu skulle der tilsyneladende hjælp til, for tiden var knap. Christoffer Schneider blev ansat til at skære de nye bagsidestempler, må-

Fig. 1. Galster 169.
Den kongelige Mønt-
og Medaillesamling.
Diameter: 56 mm.
Vægt 80 g.

Fig. 2. Galster 169 var.
Dansk privateje.
Diameter 56 mm.
Vægt 81 g.

ske efter kongens ønske, det vides ikke. Meybusch selv måtte starte forfra med en helt ny afbildning til forsidestempet, nemlig kongen i ordensdragt. Schneiders nye bagsidestempel byggede i stor udstrækning på det oprindelige udkast fra Meybusch. Det viser også lidt om hierarkiet i branchen på det tidspunkt. Meybusch havde medaljeprivilegiet, og signerede sine stempler. Christoffer Schneider, der dog ikke var en medaljør "hvem som helst", måtte pænt være anonym i denne sammenhæng. Og han havde immervæk tidligere skabt alle medaljers moder, nemlig Galster 124, Slaget i Køge Bugt, 1. juli 1677! Selv om bagsidestempet ikke er signeret, ved vi, at det var Schneider der lavede det, da udgiften til de to stempler er optaget i de Kongelige Kammerregnskaber.⁵ Der blev anbragt rosetter i stedet for punkter, elefanten blev forstørret, båndets aftegning ændret, ordenskæden gjort mere detaljeret, og U blev til V i den latinske omskrift: MAGNANIMI PRETIUM – storsinds belønning. Ordensstjernen blev ændret og strålerne fra oven ligeledes ændret. Schneider fik for sit arbejde 150 rigsdaler.

Hvordan ved vi så hvordan Meybusch' oprindelige udkast så ud? Disse udkast er ikke afbildet i Galsters medaljebog fra 1936, ej heller i Museum Regiums udgaver 1696 og 1710⁶ eller Beskrivelsen af 1791⁷. Hvad angår Dannebrogordenen, forefindes der imidlertid i Den kongelige Mønt- og Médaillesamling (KMMS) et slidt, forgyldt eksemplar og et fornemt sølv-eksemplar, hvor sidstnævnte er en gave fra den kendte samler Axel Ernst. Dette eksemplar stammer fra en auktion i Tyskland i 1938 over en omfattende samling tilhørende Hinrich Müller, Alinenhof⁸. I en artikel fra 1951 har Axel Ernst beskrevet denne medalje⁹ Medaljen eksisterer i kun i eksemplarerne i KMMS og et eksemplar i Oslo.

1 Se Michael Märcher, "Kilder til ansættelsen af Anton Meybusch og 1690'ernes udmøntninger i København" i dette nummer af *NNUM*.

2 Holger Jacobæus, *Museum Regium*, København 1696, 2 udgave ved Johannes Lauerentzen i 1710.

3 *Médailles sur les principaux évènements du règne de Louis Le Grand*, Paris 1702. Se også *La Médaille au temps de Louis XIV*, Exposition à l'Hôtel de la Monnaie, Paris, janvier-mars 1970.

4 Georg Galster: *Danske og Norske Medailler og Jetons, ca. 1533-ca. 1788*. København 1936.

5 *Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III's og Christian V's Tid*. Udgivne af Emil Marquard, København 1918, side 437.

6 Anf. arb.

7 *Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i Den kongelige Samling*, København 1791.

8 Münzen und Medaillen, sammlung Hinrich Müller, Alinenhof 1. teil. 19.-21. oktober 1938. Ludwig Grabow / Seestadt Rostock.

9 Axel Ernst, "Dannebrogordenens medaille (1693)", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, nr. 10, december 1951, s. 213-216.

Senere, i 1956, skriver Carsten Svarstad (CS) en tilsvarende artikel om et eksemplar af Elefantordenen, som også var til salg på samme auktion i Tyskland¹⁰. Medaljerne menes at stamme fra kurfyrst Wilhelm I af Hessen, der var søstersøn til Frederik V's dronning, Louise, og gift med sin danske kusine, prinsesse Vilhelmine Caroline. Kurfyrsten opholdt sig i København under syvårskrigen, og har muligvis på det tidspunkt erhvervet sin righoldige samling af danske medaljer. Hinrich Müller, Alinenhof, har så på et tidspunkt erhvervet kurfyrstens samling.

Denne sidstnævnte medalje har ikke været kendt siden auktionen, men efter 73 år i glemsel dukker det selvsamme eksemplar op på Künkers auktion i september 2011¹¹. Den bliver erhvervet af en dansk samler for et hammerslag på 4.000 euro. Vurderingen var 750 euro! Der var tilsyneladende flere, der havde bemærket, at dette eksemplar ikke helt lignede eksemplaret afbildet i Galsters medaljebog under nr. 169¹². Dette er det eneste kendte af Meybusch's kasserede første udgave af Elefantordenen. Med al respekt for Meybusch' arbejde i øvrigt, må man medgive, at det reviderede projekt var umagen værd. Efter sigende skulle eksemplaret være indleveret til auktionen fra en samler der koncentrerede sig om at samle på mønter og medaljer der afbildede elefanter!

10 Carsten Svarstad, "Elefantordenens medalje (1693)", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, nr. 2, februar 1956, s. 37-39.

11 Künker, Osnabrück, auktion 194, 26. september 2011, lot 2189.

12 Galster, anf. arb.

MYNTAUKTIONER
I SVERIGE AB
- ett av Svenska Numismatiska Föreningen belågt bolag

Myntauktioner i Sverige AB
Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm
Phone: +46 8 410 465 65 E-mail: info@myntauktioner.se
www.myntauktioner.se

VI SÄLJER DINA SVENSKA MYNT!

Vi är marknadsledande auktionist i Sverige på svenska mynt och medaljer, men vi har även köpstarka kunder på t. ex. norska, polska och ryska objekt.

Hos oss får Du förmånliga inlämningsvillkor och ett korrekt och seriöst bemötande. Vi har en filial i södra Sverige också.

Välkommen att kontakta oss för en diskussion om försäljning!

Kilder til ansættelsen af Anton Meybusch og 1690'ernes udmøntninger i København

Af Michael Märcher

Den betydningsfulde medaljør Anton Meybusch (ca. 1645-1702) stod blandt andet i Sverige og Frankrig for flotte medaljer og tekniske fremskridt, før han i 1690'erne med smukke ensartede stempler og andet positivt bidrog til udførelsen af møntreformen fra starten af 1690'erne i Danmark. På grund af det fælles omløb i Danmark-Norge og Meybusch' arbejde i Sverige er hans ansættelse og 1690'ernes udmøntninger i København af nordisk interesse. Det kom for eksempel til udtryk under Karsten Kolds veloplagte foredrag om Meybusch i forbindelse med Dansk Numismatisk Forenings 125 års jubilæum i 2010.¹ Foredraget var baseret på et næsten færdigt bogmanuskript². Også andre i Norden studerer Meybusch og/eller 1690'ernes udmøntninger, eksempelvis arbejder Sven Aagaard på en stempelundersøgelse af guld-, specie- og kronemønt fra Christian 5.

Jeg har derfor fundet det relevant her at publicere³ to aktstykker vedrørende ansættelsen af Meybusch 1691-92 i København samt en oversigt over 1690'ernes udmøntninger i København baseret på møntprotokollerne⁴ i Rigsarkivet.

De to aktstykker er afskrifter med ukendt hånd, og de befinder sig i en samlepakke i Rentekammerarkivet benævnt *Afskrifter af kgl. resolutioner og reskripter samt anordninger 1607-1759*.⁵ Samlepakken indeholder også en afskrift af Christian 5.s møntreskript af 31. december 1692, som også vil blive gengivet her⁶, da den er relevant både i forhold til Meybusch og udmøntningsoversigten.

1) Afskrift af skrivelse fra Christian 5., København den 9. maj 1691, til Ulrik Frederik Gyldenløve (1638-1704), der var statholder i Norge 1664-99.

Vor synderlig Gunst og Bevaagenhed tilforn. Viide maa du, at Vi allernaadigst haver resolveret, at antage den Stempel Skiærer Meijbusch i voris Tienniste og at give hannem til aarlig Lön og Beholdning 600 Rixdaler; saa og derforuden at forskaffe hannem frj Huusværelser, og lade hannem for alle Personnel Skatter aldels være frj og forskaanet, med de Vilkor, at hand derimod skal forpligte sig til, at forskaffe saa mange Stempler, som aarligen til voris Mynter udj vore Riger Danmark og Norge, saa og i vort Förstendom Holsten, behövis; Disligeste at giöre to Medailler aarligen, naar Vi det allernaadigst lader tilsiige; men hvis Medailler som hand elers effter voris allernaadigste Befaling forferdiger, ville Vi hannem, saavit

Alle fotos: Karsten Kold

1 Se omtale i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2011, s. 125-131 og *Svensk Numismatisk Tidskrift*, 2011, s. 10-12 ved Jan-Olof Björk.

2 Foreløbig titel Anton Meybusch fecit, planlægges udgivet af Dansk Numismatisk Forening. Se også Karsten Kold, "Mindemedalje over elefantordenens statutter 1693" i dette nummer af *NNUM*.

3 Ved gengivelsen her er en del forkortelser hævet og blot navneord, egennavne og personlige stedord vedrørende kongen er skrevet med stort.

4 Rentekammeret, Københavns møntprotokoller, 1690-1699.

5 Tidligere var de to afskrifter i en pakke Div. Dok. 1662-1769.

6 Gengivelsen sker her på baggrund af en afskrift i udmøntningsprotokollen. Reskriptet er blandt andet omtalt i Holger Hede: *Danmarks og Norges mønter 1541 1814 1977*, København, 3. rev. udg., 1978, s. 176.

billigt eragtis, allernaadigst især lade betale; thi er voris allernaadigste Villie og Befaling, at du hannem sligt strax tilskriver, og om hand resolve sig til, samme Conditioner at antage og indgaa, at hand sig med forderligste paa Reisen hid begiver, da Vi hannem ved hans Ankomst voris allernaadigste Bestallingsbref der paa ville meddeele. Dermed skeer vor Villie. Befalendis etc:

Hafn dend 9 May A^o 91 Christian

2) Afskrift af bekendtgørelse om ansættelsen af Meybusch til medaljør, København den 25. januar 1692.

Giör alle vitterligt, at Vj allernaadigst haver beskicket og forordnet, saa og hermed beskicker og forordner Anthon Meibusck til at være voris Medailler; thi skal hand være Os, som sin absolut og souverain Arve Konge og Herre, fuld og tro voris og voris kongelig Arvehusis gafn og beste søge, vide og ramme, skal og forderaf af yderste Magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge; j særdelighed skal hand sig j samme Tieniste med største flid og vindskeiblighed lade finde, og aarligen paa hans egen Bekostning tre Medaille=Stöcker, efttersom Vj allernaadigst befaler at der skal giöris, tilböriligen forfærdige, men hvis hand j saa Maader videre forarbeider, ville Vj hannem j sær effter billighed allernaadigst lade betale; desforuden skal hand forfærdige saa mange Stempeler, som aarligen til voris Mynter j vore Riger Danmark og Norge, saa og j vort Förstendom Holsten behövis, hvortil Myntemesterner self haver at forskafe hannem de Stöcker Jern, som Stemplerne skal skiæris udj, og ellers hannem samme sit Arbeide, saavit ret og billigt eragtis, at betale, udj hvilket forskrefne, saavelsom udj alle andre Maader hand sig skal skicke og forholde, som det en Ærekier Medailler og tro lydig konglig Tiener egner og vel anstaar, og hand agtes at ansvare og bekiendt være, effter den Ære hand Os derpaa allerunderdanigst giort og aflagt haver. Og saasom hand nu, effter at Vj hannem frj Huusværelse at boe udj allernaadigst havde tilsagt, haver forpligtet sig til, sig self et Huus her j Staden at tilkiöbe, saa have Vj allernaadigst bevilget og forundt hannem til Pension og Huusleye aarligen 1000 Rdr.; som hannem qvartaliter af Vort Cammer rigtigen skal betalis, og begynde fra Nyt Aarsdag sidst forleden og saaledis continuere, indtil Vj anderledis derom tilsigendis vorder, desforuden have Vj og allernaadigst bevilget, at hand for alle Personel Skatter maa være frj og forskaanet, og at det Huus, som hand sig tilforhandlendis vorder maa for ald Grundskat og indqvartering være befriet, saa lenge hand det beboer, og j bemelte voris Tieniste forbliver; hvoreffter de Vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ej giörendis hannem derudj hinder eller forfang j nogen Maade, under Vor Hyldest og Naade. Givet etc:

Hafn d: 25 Janu: 92.

3) Afskrift af reskript fra Christian 5. til Kammerkollegiet, Københavns Slot den 31. december 1692.

Christian den Femte af Guds Naade, Konge til Danmarck og Norge, de Wenders og Gothers, Hertug udj Sleswig, Holsten, Stormarn og Dytmar-sken Grefve udj Oldenborg, Delmenhorst;

Wor synderlig Gunst tilforn; Vide maa J at Vj, allernaadigst hafver for got befunden, Myntvæsenet over alt udj vore Riger og Lande, paa en anden Foed, end det hid indtil haver veret, at lade sette; Til hvilcken Ende Vj hermed allernaadigst ville have anordnet,

1. At alene disse effterskrefne Sorter af Courant Münt paa alle voris Münter hereffter skal myntis, Nemlig, Danske Croner, Danske Marck Stykker, Danske Toe-Skillings Stycker og Halfve Danske Skillinger;

2. Skal en hver Sort af forskrevne Courant Mynt være af efterfølgende Godhed og Indvortis Værdj, Nemlig: Danske Croner og Marck Stycker, effter dend allernæste Godhed som de nogen Tiid udj Voris Regierings Tid haver været slagne saa at en Marck⁷ fiin Sölf hereffter til Tj Rixdaller, Otte og tredewe Skilling Danske bliver udmyntet, Toe Skillingerne skal ei være af ringere Godhed og indvortis Værdj end Cronerne, uden for saa meget; som de derved, faldende Omkostningers Forhøyelse kand beløbe, og en Marck fin Sölf j saamade til tj Rixdaler fiine og tredsendstyve Skilling Danske udmyntis; De halve Skillinger Danske skal her effter af bare Kaaber myntis;

3. Angaaende Materien og Fiinheeden, da ville Vj allernaadigst, at Danske Croner og Marckstycker, skal hereffter alene myntis af Sölf til tretten lödig⁸, sex green, effter Kiöbenhafns Sölfs ringeste Godheed, og gaa tretten Stycker paa Marcken af Croner og toe og halftredsindstyve Stycker paa Marcken af Marck Stycker; To Skillingerne skal være af Fiinheed som otte lödig og gaa to hundrede, sex og halftredsindstyve Stycker paa Marcken, og af de halve Skillinger af bar Kaaber skal der gaa tresendstyve og fyre Stycker paa Marken, saa at een Marck Kaaber bliver udmyntet til toe og tredeweskillung danske.

4. Breden og Tykkelsen af ofenskrefne fiire Sorter Courant Mynt, skal effter de herhos fölgende Modeller paa et hver Slags indrettes;

5. Hvad sig samme Sorters Stempler anbelanger, da hafve Vj allernaadigst for got eraget, at derpaa denn ene Siide af alle forskrefne fiire Sorter schal Stemples voris Contrefait, og oven til, ud imod Enden af Breden, diise Ord af Voris Kongelige Titul: CHRIST. V. DEI. GRATIA, Paa den anden Siide af alle forbemelte fire Sorter skal af Voris Kongelige Titul sættes rundt omkring imod Enden af Breden DAN: NOR: VAN: GOT: REX. J ligemaade skal og paa den anden Side af Cronerne, Stemples en Kongelig Krone, og Voris Symbolum neden om PIETATE ET JUSTIA. Paa dend anden Side af Marckstykkerne jnden for Voris Kongelig Titul skal stemples disse Ord: 1 MARK DANSKE. Paa de halve Skillinger: ½ SKILLING DANSK. A[a]rstallet skal stemplis paa Cronerne, ved Enden af Voris Kongelig Titul, og paa de andre trende Sorter strax neden for Myntens Valeur;

Der effter J Eder allerunderdanigst haver at rette, og over denne Voris Mynte-Anordning tilbörlig at holde, befalendes Eder Bud. Skrevet paa vort Slot Kiöbenhafn den 31 Decem: Anno 1692. Under Vor Kongl: Haand og Signet Christian

Os Elskelige Voris Tilforordnede udj Cammer Collegio Samtplige

4) 1690'ernes udmøntninger i København⁹

Nedenstående oversigt er opstillet på baggrund af de officielle møntprotokoller i Rentekammerarkivet. Det er uklart, hvor stor en del af udmøntningerne, der er dækket af protokollerne. Muligvis er flere mindre udmøntninger/særudmøntninger ikke medtaget deri.

Det er i protokollerne ofte ikke muligt med sikkerhed at afgøre, hvilke mønttyper, eksempelvis Hede-numre¹⁰, der er tale om. Korrelationer mellem det udmøntede og Hede-numre eller referenser til andre standardværker kræver yderligere studier, hvorfor der her ikke er angivet typehenvisninger.

7 Den kølske vægtmark kan sættes til 233,855 gram.

8 Rent sølv var 16 lödigt/16 lod. Ved sølvledighed var 1 mark = 16 lod, 1 lod = 18 gren.

9 Se også Axel Nielsen: *Specier Kroner Kurant*, København 1907; J. Wilcke: *Kurantmønten 1726-1788*, København 1927, s. 17-31;

Michael Märcher: Mange munde at mætte – forklaringer på 4 skilling 1696, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2011, s. 148-153.

10 Holger Hede: *Danmarks og Norges mønter 1541 1814 1977*, København 1978, 3. rev. udg.

Startdato (start på smeltning)	Slutdato (prægning afsluttet)	Type	Ud- mønt- ninger*	Beløb i rigsdaler/ dukater	Bemærkninger**
3/11-1690	6/10-1692	1, ½ og ¼ kroner	71	100.000	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i 1 (60%), ½ (30%) og ¼ (10%) kroner, som skal holde 10¾ lod og udmøntes til henholdsvis 10½, 21 og 42 stykker på marken og til 10 daler 2 mark og 8 skilling på marken fin givet af kongen 28/10-1690.
Jan. 1691	Dec. 1691	Dukater	-	19.175	Seks datoer angivet: 21/1 (280), 30/6 (1.996), 14/10 (4.000), 21/10 (4.000), 9/11 (4.000) og 12/12 (4.899). Ved 30/6 angivet: 1/6 Stück zu leicht auff die Mark bruto.
Okt. 1692	Nov. 1692	Dukater	-	1.603	
9/3-1693	23/3-1693	Dukater	-	2.908	To datoer angivet: 9/3 (1.700) og 23/3 (1.208).
29/3-1693	18/12-1693	Kroner og marker	38	100.001	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i kroner og marker givet af kongen 31/12-1692.
24/7-1693	31/12- 1693	½ skilling	-	497	Tilladelse til udmøntning af 5.000 rd. i ½ skillinger givet af kongen 31/12-1692.
5/10-1693	11/12-1693	Dukater	-	1.695	To datoer angivet: 5/10 (939) og 11/12 (756)
21/12-1693	17/9-1694	Kroner og marker	60	200.401	Tilladelse til udmøntning af 200.000 rd. i kroner og marker i henhold til møntanordningen af 31/12-1692 mod 2% i afgift givet af kongen 16/12-1693. De 400 rd. skyldes en regnefejl i august 1694.
1. kvartal 1694	Dec. 1694	Dukater	-	2.556	
1/3-1694	31/10- 1694	½ skilling	-	669 (og 3 mark)	Tilladelse til udmøntning af 5.000 rd. i ½ skillinger givet af kongen 31/12-1692.
1. kvartal 1695	Dec. 1695	Dukater	-	1.008	
18/2-1695	24/4-1695	Kroner og marker	7	21.917 (og 2 mark)	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i kroner og marker i henhold til møntanordningen af 31/12-1692 mod 2% i afgift givet af kongen 16/2-1695.
8/5-1695	19/10-1695	8 skilling	32	50.000	Tilladelse til udmøntning af 50.000 rd. i ½ marker, hvor marken fin udmøntes til 11 rd. 2 mark, mod 6 % i afgift givet af kongen 4/5-1695.
1. halvår 1696	Dec. 1696	Dukater	-	1.375	
Apr. 1696	Dec. 1696	½ skilling	-	663 (og 2 mark)	Tilladelse til udmøntning af 5.000 rd. i ½ skillinger givet af kongen 31/12-1692.
22/1-1696	17/12-1696	Kroner og marker	21	49.539 (og 4 mark)	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i kroner og marker i henhold til møntanordningen af 31/12-1692 mod 2% i afgift givet af kongen 16/2-1695.
1. halvår 1697	Dec. 1697	Dukater	-	18.543	I sept.-okt. udmøntet 17.492 dukater af guinesisk guld.
14/1-1697	21/1-1697	Kroner og marker	2	2.175 (og 4 mark)	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i kroner og marker i henhold til møntanordningen af 31/12-1692 mod 2% i afgift givet af kongen 16/2-1695.

Startdato (start på smeltning)	Slutdato (prægning afsluttet)	Type	Udmøntninger*	Beløb i rigsdaler/dukater	Bemærkninger**
1. halvår 1698	Dec. 1698	Dukater	-	14.725	I sept.-nov. udmøntet 13.357 dukater af guinesisk guld.
2/12-1698	16/12-1698	Kroner og marker	1	1.525 (og 2 mark)	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i kroner og marker i henhold til møntanordningen af 31/12-1692 mod 2% i afgift givet af kongen 16/2-1695.
Sept. 1698	Dec. 1698	½ skilling	-	123	Ingen produktion i nov. Tilladelse til udmøntning af 5.000 rd. i ½ skillinger givet af kongen 31/12-1692.
Jan. 1699	Juli 1699	do	-	215	Ingen produktion i feb. og apr.-juni. Tilladelse til udmøntning af 5.000 rd. i ½ skillinger givet af kongen 31/12-1692.
Jan. 1699	Jan. 1699	Dukater	-	451	
24/1-1699	14/2-1699	Kroner og marker	2	5.902	Tilladelse til udmøntning af 100.000 rd. i kroner og marker i henhold til møntanordningen af 31/12-1692 mod 2% i afgift givet af kongen 16/2-1695.
Juni 1699	Juni 1699	Dukater	-	4.518	Guld leveret af Vestindisk Kompagni og udmøntet til 3.494 enkeltdukater og 512 dobbeltdukater med kongens portræt på den ene side og Christiansborg og skib på den anden side.
Juli 1699	Aug. 1699	Dukater	-	1.074	Almindelig guldudmøntning, udmøntet 180 stk. i juli og 894 dukater i enkelte og dobbelte ultimo august.

*Én sølvudmøntning tog som regel 3-8 dage.

** Tallene i parentes angiver, med mindre andet er angivet, udmøntningens omfang den pågældende dato.

2 dukat Hede 38

Krone Hede 90C

2 Dukat Hede 39

2 Mark Hede 93A

Dukat Hede 41

1/2 dukat Hede 44

Mark Hede 95A

Mark Hede 95C

Krone Hede 99A

Krone Hede 104

1/2 Skilling Hede 112A

Krone Hede 105

8 Skilling Hede 113

Mark Hede 107A

Mark Hede 109

8 Skilling Hede 110

2 Skilling Hede 111

Nye kataloger fra SIEGs

I år udvidet med "Borgerkrigsmønterne" 1241-1377 og Christianias betalingsmidler. Omregningstabel for guld og sølv-mønters metalværdi. Opdaterede priser, flere illustrationer i farver af de sjældneste mønter.

Norden 688 sider, kr. 375,-
Danmark 448 sider, kr. 275,-

Møntkatalog Danmark 1863-2012 med danske pengesedler 1875-2012 samt praktisk afkrydsningsliste. Vi har udvidet det lille lommekatalog med de sidste 135 års pengesedler.

Lommekataloget 80 sider, kr. 75,-

Siegs
www.siegs.eu

Um hluta af fyrstu myntútgáfa Íslands 1922-1926

Af Anton Holt

Í þessari stuttu grein er fjallað um hluta þeirra teikninga, ljósmynda, gipsmóðella og annars efnis sem Myntsafn Seðlabankans hefur undir höndum og varðar fyrstu íslensku myntina. Sérstaklega er fjallað um tveggja krónu myntina og breytingar sem gerðar voru á teikningum danska hönnuðarins Gunnars Jensen. Þessi mynt ber einkenni Kristjáns konungs tíunda og er eina myntröðin sem gerir það.

Með sambandslögunum frá 1918 var stjórnvöldum á Íslandi heimilt að gefa út eigin mynt. Peningaslátta var þar með komin í hendur íslenskra stjórnvalda hvenær sem þau óskuðu þess. Bráðabirgðalög voru sett árið 1922 til að koma verkinu af stað en alls voru sett fern lög¹ varðandi útgáfu fyrstu raðarinnar.

Konunglegu Myntsláttunni í Kaupmannahöfn var fengið verkefnið að hanna, slá og annast allan undirbúning að útgáfu fyrstu myntarinnar. Það var því einn af hönnuðum Konunglegu dönsku myntsláttunnar [Knud] Gunnar Jensen sem hófst handa við að teikna og útfæra myntina fyrir Ísland. Gunnar hafði áður hannað ýmsar myntir um ára bil til notkunar í Danmörk og á Grænlandi, bæði fyrir heimastjórnina þar svo og einkaaðila. Hann var vel þekktur og afar virtur á sínu sviði.²

Til er nokkuð af frum teikningum Gunnars og vinnu gögnum varðandi fyrstu myntútgáfuna. Hér má sjá útfærðar teikningar eða drög að myntinni auk tillagna sem ekki voru notaðar. Tillögur voru sendar til Íslands til athugunar og að lokum samþykktar. Þessi ferill

1. Tillaga Gunnar Jensen frá júlí 1924 að bakhlið 2 krónu myntar sem ekki var notuð. Sjá má í vinstra horni neðst ritað með eigin hönd Jóns Þorlákssonar fjármálaráðherra orðin "Verður ekki notað þp."

Tegning af 2 kroner, udkast, bagside.

2. Teikningar Gunnars Jensen frá 1924 af lokagerð 2 krónu myntar með breytingum.

Tegning af 2 kroner, brugt, bagside.

tók nokkurn tíma sem spannaði árin 1922-1926, en þá var röðin öll komin í umferð. Hver gerð og hvert verðgildi fór nokkrar ferðir fram og til baka til breytinga og loks samþykktar áður en að sjálfri útgáfunni kom.

Auðkenni:

Þvermál: 28 mm. *Þyngd:* 9,5 g.

Málmblanda: 92% kopar, 6% ál, 2% nikkel. *Rönd:* gárótt.

Résumé

Med loven om selvstændighed af 1918 fik Island ret til at udstede egen mønt. Denne ret blev benyttet første gang i 1922. I 1925 blev der vedtaget en fuldstændig lovgivning om Islands møntvæsen.

Udmøntningen blev formgivet og præget på Den kongelige Mønt i Danmark, hvor Gunnar Jensen designede serien. Nærværende artikel handler om de originale tegninger og de ændringer, der undervejs skete i designet. Hovedvægten er på 2-krone-møntens udformning.

3. Ljósmynd af gipsmódeli í endanlegri gerð tveggja krónu myntarinnar með ártalinu 1925. 2 kroner 1925, foto af gipsmodel, begge sider.

4. Teikning af framhlið fyrir 1 og 2 krónur, tillaga sem ekki var samþykkt. Árituð af Jóni Þorlákssyni með orðunum "Samp. með fyrirvara" tillaga með landvættunum var ekki notuð í þetta sinn, reyndar aldrei í slíkri útfærslu. Tegning af 2 krónur, vedtaget med forbehold, udkast.

1 Bráðabirgðalög nr. 45 / 2. okt. 1922 um skiptimynt úr eirnikkel [10 og 25 aurar], – sbr. Lög nr. 9 / 20. júní 1923 um skiptimynt úr eirnikkel [10 og 25 aurar]. Lög nr. 19 / 27. júní 1925 um innlenda skiptimynt [1 eyrir, 2, 5, 10 og 25 aurar, 1 og 2 krónur]. Lög nr. 4 / 15. júní 1926 um heimild fyrir ríkisstjórnina til að ganga inn í viðbótarsamning við myntsamning Norðurlanda.

2 Peter Flensburg. *Numismatisk Leksikon*. Dansk Numismatisk Forening. Kaupmannahöfn 1996.

Pilegaard Mønter & Bøger

ETABLERET 1963

Algade 65 • DK-9000 Aalborg • tlf. +45 98 139 000 • pi@stofanet.dk

Mønter: www.pilegaard-coins.dk • Bøger: www.antikvariat.dk/pilegaard

Oslo Myntgalleri AS

Mynter Medaljer Sedler Kjøp Salg Auksjoner

Oslo Myntgalleri as
Tordenskioldsgt. 7,
0160 Oslo
Tlf 22 41 60 00
Faks 22 41 60 01
kontakt@oslomyntgalleri.no
www.oslomyntgalleri.no

Åpningstider man-fre. 09.30-16.30. Lørdag 10.00-14.00

Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling 2011

Af Michael Andersen

I 2011 modtog Møntsamlingen en meget stor gave. Bestyrelsen for L.E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling ønskede at skaffe midler til flytning og forsikring af samlingen og havde opnået Justitsministeriets tilladelse til med dette formål at skille sig af med et antal mønter. Selskabet Den kongelige Mønt- og Medaillesamlings Venner trådte til og erhvervede 64 mønter, som straks skænktes til Den kongelige Mønt- og Medaillesamling. Alt var faldet på plads til Venneselskabets årsmøde i juni, hvor selskabets formand Poul Henning Knudsen kunne gøre rede for sagen. Mønterne er efterfølgende blevet registrerede på Møntsamlingen og kan siden 1. juni i år beundres i to montrer i udstillingen. Topstykket er et pragteksempel af den sjældne norske speciedaler fra 1661 med en afbildning af Akershus Slot i Oslo på bagsiden (fig. 1), men der er også mange andre spændende mønter imellem¹.

Registrering af museumsgenstandene er som bekendt en af museumsvesenets hovedopgaver. Det foregår ganske naturligt i vore dage digitalt – blot ikke på Møntsamlingen! På trods af et udtalt ønske fra samlingens side har det af forskellige tekniske og ressourcemæssige årsager hidtil endnu ikke været muligt at frembringe et tilfredsstillende system for vor daglige registrering af genstandene (det vil i praksis hovedsageligt sige fundmønter).

Takket være en bevilling fra Kulturministeriets digitaliseringspulje kunne også vi imidlertid i 2011 tage hul på den digitale æra. Vi havde fået penge til at indtaste Gaveprotokollen fra starten i 1835 til i dag. Opgaven lød på at afskrive den eksisterende protokoltekst uden at opdatere oplysningerne eller angive, om genstanden stadig fandtes i samlingen (nogle genstande er eksempelvis udgået af samlingen ved bytte, der var almindeligt til midt i 1900-tallet). Resultatet blev indtastning af 4.289 inventarnumre, der dækker over 89.112 gen-

Trykning af årsberetning betalt af Den kongelige Mønt- og Medaillesamling.

Fig. 1. Norsk speciedaler 1661 med slottet Akershus på bagsiden.

Fra Bruuns Samling. Gave fra Venneselskabet. Foto: Finn Rasmussen.

¹ Se Preben Nielsen, "Lars Emil Bruuns samling flyttet", *Numismatisk Rapport* 111, s. 23 og Jens Christian Moesgaard, "Mønter fra L.E. Bruuns samling udstillet på Nationalmuseet. Lidt om middelalderlige skattefund og en søsling fra 1648", *Numismatisk Rapport* 115, s. 11-17.

stande, som nu er frit tilgængelige på internettet på "Museernes Samlinger" på Kulturstyrelsens hjemmeside kulturarv.dk/mussam. Fremover indtaster vi også nye gaver i systemet.

Vi indskrifer dog stadig i hånden i de 3 øvrige protokolserier: Fundprotokollen, Købsprotokollen og Bytteprotokollen (sidstnævnte er dog i praksis lukket). Vi håber snart at få mulighed for at gå i gang med digitalisering af dem – både hvad angår indtastningen af de eksisterende oplysninger samt fremadrettet registrering af tilvæksten.

Som det kunne ses i pressen, måtte Nationalmuseet i foråret 2011 igen endnu en nedskæringsrunde. For Møntsamlingen fik dette også konsekvenser. På den korte bane betød nedlæggelsen af museets bibliotekstjeneste, at det store og vigtige arbejde med vedligeholdelse af Danmarks fagbibliotek inden for numismatik nu udelukkende påhviler os selv. Tidligere stod Nationalmuseets bibliotekstjeneste for det tidskrævende arbejde med at bestille og registrere bøgerne. Samtidigt skal Else Rasmussen ud over sine hidtidige opgaver ligeledes varetage funktionen som enhedssekretær på vor søsterenhed Danmarks Middelalder og Renæssance. På lidt længere sigt indebærer nedskæringerne, at Møntsamlingen med virkning fra 2012 fremover skal dække en meget stor del af sit faste lønbudget med eksterne midler.

Forskning, foredrag, undervisning og kongresaktiviteter

Som led i Nationalmuseets forskningsår-ordning kunne Helle Horsnæs i 2011 fortsætte med arbejdet på sit store værk om romerske mønter i Danmark, *Crossing boundaries. An analysis of Roman coins in Danish contexts*. Bind 1 kom allerede i 2010 og handlede om Danmark uden for Bornholm². Nu er turen så kommet til bind 2, der omfatter Bornholm, som trods sin lidenhed faktisk tegner sig for halvdelen af samtlige fund af romermønter i Danmark.

Også i vikingetiden er Bornholm exceptionelt fundrigt, og det kan til tider være svært at følge med til at få bearbejdet fundene på en tilfredsstillende måde. Det var derfor meget glædeligt, at Kulturarvsstyrelsen via rådgivningssummen gav Gitte Tarnow Ingvardson mulighed for i årets sidste halvdel at hellige sig en analyse af Nørremølleskatten, der fremkom i 2006 og med sine 1194 mønter og et stort antal sølvsmykker og barrer er øens hidtil største vikingetidsfund. Gittes artikel er antaget til publicering i et internationalt tidsskrift.

Michael Märcher var hele året frikøbt til et forskningsprojekt om dansk-norsk-slesvig-holstensk pengehistorie 1757-1813. Projektet hedder *Fra guld og sølv til kobber og sedler – rigets pengevesen 1757-1813* og er finansieret af Kulturministeriets Forskningspulje. Som et led i projektet var Michael på studieophold i Kongsberg 16.-19. maj og i Oslo 22.-26. august. Resultatet af projektet er et næsten færdigt bogmanuskript.

Jørgen Steen Jensen har været på studieophold i Cambridge, Fitzwilliam-museet, i forbindelse med udarbejdelse af manuskript til bind 10 af *Medieval European Coinage. Nordic and Baltic Countries*. Studieopholdene har været understøttet af Farumgaard Fonden samt af Collstrups Legat, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Jørgen blev nomineret som æresmedlem af British Numismatic Society i London.

Arbejdet med udgivelse af foredragene fra samlingens seminar i Damas-kus i november 2007³ fortsætter.

Bloggen Runer og Mønter på internettet (<http://runer-moenter.natmus.dk/>) med Helle Horsnæs som ankerperson for møntdelen har i årets løb været aktiv og velbesøgt. Her skrives løst og fast om nye spændende fund og andet fra museets virke.

Staben deltog desuden i følgende arrangementer (udvalg):

Helle Horsnæs:

3/5 "Introduktion til Romersk numismatik" med fremvisning af mønter for studerende ved elementarkursus i latin, Københavns Universitet.

10/5 Seminar om Sjællands jernalder, Museet Færggården, Frederikssund, foredrag: "Romerske mønter fra den nordøstlige del af Sjælland".

6/9 Præsentation af samlingen for nye studerende i klassisk arkæologi, Københavns Universitet.

10/10 "Romerske mønter fra sen republik og tidlig kejsertid" med fremvisning af mønter for BA-studerende fra klassisk arkæologi, Københavns Universitet.

26-27/9 Kurerrejse, Berlin.

27-30/9 Deltagelse i seminaret "*I Workshop Internazionale di Numismatica. Numismatica e archeologia. Monete, stratigrafie e contesti. Dati a confronto*", Rom.

10-11/11 Deltagelse i seminaret "Artefact variability, assemblage differentiation and identity negotiation (AVADIN). Code-switching in material culture" (chairman), Københavns Universitet.

Jens Christian Moesgaard:

11/1 Foredrag for amatørarkæologer organiseret af Moesgård Museum.

8/2 Foredrag i Oldskriftselskabet om Harald Blåtands mønter.

23/2 Foredrag om Vikingemønter for Folkeuniversitetet i Viborg.

27/2 Foredrag om Vilhelm Erobrerens mønter på refugiet i Løgumkloster

24-25/3 Konference La Normandie dans l'Europe du Nord-Ouest. Circulations monétaires et réseaux d'échanges, Université de Caen, Frankrig. Foredrag under trykning.

14/4 Foredrag i Folkeuniversitetet i København om Harald Blåtands mønter.

28/4 Foredrag for amatørarkæologer organiseret af Roskilde Detektorklub

10/5 Foredrag på Nationalmuseets for CAC Card Academy.

13/5 Det 30. Tværfaglige Vikingsymposium, Københavns Universitet. Foredrag under trykning i *KUML*.

3-5/6 Journées numismatiques, Caen. 2 foredrag er trykt.

12-14/9 Mine, métal, monnaie, Ecole Pratique des hautes Etudes, Paris. Foredrag under trykning.

6/10 Foredrag i Folkeuniversitet i København om Vikingerne i Frankerriget.

10/10 Foredrag "Metaldetektorens klare tale: Vikingerne var ikke gniere, men havde spenderbukserne på!" for Middelalder-Cirklen på Københavns Universitet.

31/10 Foredrag om Korsfarernes mønter på Syddansk Universitet, Odense.

17/11 Foredrag om årets Danefæ på Organisationen Danske Museers faglige orienteringsmøde.

23-25/11 Foredrag ved konferencen The Church and Money c. 1060-c. 1160, Universitetets Kulturhistoriske Museer, Oslo.

Michael Märcher:

September: Interview til Newton (Jyllands-Postens videnskabsmagasin) om økonomiske kriser, især Statsbankerotten. Artikler 25/9-2011.

2 Helle Horsnæs, *Crossing boundaries. An analysis of Roman coins in Danish contexts*. Bind 1. Jutland, Funen and Sealand, Publications from the National Museum, Studies in Archaeology and History, vol. 18, Syddansk Universitetsforlag, 2010.

3 Se *NNUM* 2008, s. 172, 175.

September: Interview til dagbladet Information om guld og pengehistorie. Artikel 30/9-2011.

August: Medvirker i TV-serien *Ved du hvem du er?* med Anders og Peter Lund Madsen angående falskmøntneri. Sendt på DR1 22/2-2012.

Se i øvrigt publikationslisten herunder.

Udstillinger

Som omtalt i årsberetningen sidste år havde Møntsamlingen i forbindelse med Dansk Numismatisk Forenings 125 års jubilæum stillet to montrer i Medaljerummet til rådighed for Foreningen i fire måneder. Konceptet var, at udvalgte medlemmer af foreningen skulle udstille dele af deres samlinger (fig. 2-3). Udstillingsrækken rakte ind i 2011 og sluttede i januar med mønter omarbejdet til smykker og små kunstgenstande samt poletter til kundevogne i supermarkeder. Foreningen forberedte selv udstillingen og stod for det praktiske, men det var spændende at følge med på sidelinjen, når der første mandag (museets lukkedag) i måneden var "skiftedag".

Venneselskabet

Selskabet Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner havde i 2011 Poul Henning Knudsen som formand, Michael Andersen, Preben Nielsen, Jan Zahle samt Jørgen Steen Jensen som bestyrelsesmedlemmer. Anne Sofie Nobel er forretningsfører. Medlemstallet er godt hundrede, ganske mange er livsvarige medlemmer.

I lighed med de tidligere år har Samlingen i 2011 takket være støtte fra Venneselskabet kunnet indkøbe et større antal bøger, der er nødvendige for vort arbejde. Men ellers var året især markeret af den store gave af 64 mønter fra L.E.Bruuns Mønt- og Medaillesamling, der er omtalt nærmere i indledningen til denne årsrapport.

Andre funktioner

Møntsamlingens stab har også andre funktioner. Helle Horsnæs er bestyrer af Nationalmuseets blog *Runer og Mønter* i samarbejde med museumsinspektør Lisbeth Imer og sidder desuden som samlingens repræsentant i *Sylloge Nummorum Graecorum* komiteen under Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Hun er medlem af International Advisory Board for *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* (Dutch Journal on Numismatics) og af Scientific Committee for *Journal of Archaeological Numismatics* der udgives af CEN (European Centre for Numismatic Studies, Brussels). Uden for sin arbejdstid fungerer hun som censor ved faget klassisk arkæologi på både Københavns Universitet og Aarhus Universitet.

Jens Christian Moesgaard er, hovedsagligt uden for sin arbejdstid, redaktør af *NNUM*. Han er medlem af den videnskabelige komité for *Revue Numismatique* og (ligesom Helle) for *Journal of Archaeological Numismatics*. Else Rasmussen er regnskabsfører for Ernsts Legat samt for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning (DSOM), sidstnævnte sted er hun også sekretær. Jørgen Steen Jensen er blandt meget andet medlem af bestyrelsen for L. E. Bruuns Samling samt for tiden hovedredaktør for *Nordisk Numismatisk Årsskrift*. Michael Andersen er medlem af bestyrelserne for Ernsts Legat og Venneselskabet og censorformand ved Middelalder- og Renæssancearkæologi, Aarhus Universitet.

Fig. 2. Frank Vedel i gang med at lægge sin udstilling af fejlprægede mønter på plads.

Fig. 3. Frank Vedel og Michael Märcher kaster det sidste blik på Franks udstilling inden låget lægges på.

Gaver til samlingen

I 2011 blev der registreret 13 gaver (Gaveprotokol 4542-4554). Som sædvanlig er Selskabet Den kongelige Mønt- og Medaillesamlings Venner vores største mæcen. I år var det specielt udtalt med den meget store gave af 64 mønter fra Bruuns Samling, der allerede er omtalt ovenfor. Men takket være Venneselskabet kunne vi ligeledes erhverve den unikke mark i kobber præget under belejringen af Kristianstad i Skåne under Skånske Krig (1675-1679) (GP 4550) (fig. 4)⁴.

Årets møntfund

Som vanligt er skete den allerstørste tilvækst til samlingen som fund, der indkommer i forbindelse med danefælovgivningen. Det drejer sig som bekendt hovedsagligt om mønter, som landets mange amatørarkæologer finder med metaldetektor. Vi er i Danmark i den privilegerede position, at vi har fået opbygget et godt og tillidsfuldt samarbejde mellem amatørarkæologerne og museumsvesenet, hvilket resulterer i store mængder af veldokumenterede fund. Mønterne kommer ind i en lind strøm, og derfor kan det til tider være svært at følge med til registreringen. Denne opgave har førsteprioritet i samlingens daglige arbejde. Faktisk udgør fund suverænt den største enkeltopgave blandt Samlingens mange opgaver – vi bruger hvert år over et årsværk til bestemmelse og behandling af danefæ.

I 2011 indkom der 2289 mønter fra 341 forskellige fund. I løbet af året behandlede vi 3253 mønter fra 402 indsendelser, der i alt blev til 368 hovednumre i Fundprotokollen (FP 8503-8870). Når antallet af behandlede fund er større end antallet af indkomne fund, skyldes det en ekstra indsats for at komme til bunds i bunken af uregistrerede fund fra tidligere år, således som Nationalmuseet har lovet i sin resultatkontrakt med Kulturministeriet. Desværre tvinger de store fundmængder os nogen gange til at undlade at lave bestemmelserne så præcise, som vi kunne ønske det.

Langt de fleste fund er selvfølgelig almindelige mønttyper, der oftest er i dårlig stand: knækkede, slidte og korroderede (fig. 5). De er ikke desto mindre yderst interessante, da de er spor efter folks møntbrug i fortiden. Ved deres blotte mængde kan de sige meget om den måde, mønter blev benyttet på. For eksempel tyder meget nu på, at brugen af mønter i middelalderen blandt bønder var meget mere intensiv, end vi nogensinde havde turdet forestille os før metaldetektorens indtog i dansk arkæologi. Heller ikke historikerne havde opdaget dette aspekt af fortidens virkelighed, da det jo sjældent satte sig spor i de skriftlige kilder.

Det hele er dog ikke blot almindeligheder. I 2011 modtog vi det tredje kendte eksemplar i verden af Karl den Stores mønt præget i klosteret i Chelles øst for Paris (fig. 6-8). Den var fundet af den rutinerede amatørarkæolog Ove Madsen på den vikingetidige stormandsgård Stavnsager ved Randers. Og sandelig om ikke Chelles-mønt nummer 4 dukkede op, før året var omme! Denne gang var den heldige finder Jørgen Gdowski, der gik på markerne ved Kirke Fjenneslev ved Sorø. Disse to mønter var med på Kulturstyrelsens officielle liste over Årets Fund⁵.

Fig. 4. Unik 1 mark i kobber præget under belejringen af Kristianstad i Skåne under Skånske Krig (1675-1679).

Gave fra Venneselskabet.

Fig. 5. Mønter fra kirketomt ved Hjulby på Fyn. Arkivfoto.

4 Bruun Rasmussens auktion 824 (Poul Henning Knudsen VIII), 2. november 2011, lot no. 164.

5 <http://www.kulturarv.dk/fortidsminder/oplevel-i-landskabet/top-10-aarets-fund-2011/>

Fig. 6. Karl den Store, penning præget i klostret i Chelles ved Paris 793-813. Fundet ved Stavnssager ved Randers.

Fig. 7. Karl den Store, penning præget i klostret i Chelles ved Paris 793-813. Fundet ved Kirke Fjenneslev ved Sorø. Foto: Sydvestsjælland Museum, Morten Petersen.

I 2011 kom der også endnu to af Christian IVs guld kroner fundne ved Esrum (fig. 9). Finderen af den første var Hanne Pejtersen. Et par år forinden havde også Tobias Bondesson fundet et eksemplar⁶, og disse fund foranledigede Gilleleje Museum til at foretage en udgravning, der gav endnu et eksemplar. Fundet gav genlyd i pressen – det kom blandt med på DK4's udsendelse om årets danefæ. Men man kan også her for en gangs skyld med nogen rimelighed formode, at mønterne er tabt af selveste kongen. Vi ved nemlig fra andre samtidige fund, at guldmønter ikke cirkulerede meget blandt købmænd. Vi ved også, at kongen færdedes i området, hvor han havde et jagtslot og fik anlagt en vandmølle.

Samlingen deltog også aktivt i forberedelserne til oprettelsen af det nye fælles Danefæsekretariat, der fra starten af 2012 koordinerer administrationen af Danefæ mellem Danmarks Oldtid, Danmarks Middelalder og Renæssance samt Møntsamlingen. Sekretariatet er organisatorisk placeret i Center for Strategi, Kommunikation og Administration. Vi ser frem til samarbejdet.

Trykte arbejder

Michael Andersen

Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling 2010. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 169-178.

Helle W. Horsnæs

(Med Margarita Gleba, redaktion): *Communicating Identity in Italic Iron Age Communities. Acts of the seminar, Copenhagen October 2008*. Oxbow, 232 sider.

Coinages of indigenous communities in Archaic Southern Italy – The mint as a means of promoting identity?, i: Gleba & Horsnæs (ovenfor), 195-207.

Rosmannegård (Bornholm). To brudsølvsskatte fra omkring år 1000, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 11-14.

Guld og barbarer, i: Gulløv, H.C., Paulsen, C. & Rønne, B. (red.): *Nordlige Verdener – ændringer og udfordringer, Rapport fra workshop 1 på Nationalmuseet 29. september 2010*, København, 106-108.

Roman Coins From Barbaricum, Evidence From Surveys And Excavation. The Ibsker Settlement Complex As A Case Study, i: Giacomo Pardini (red.): *Preatti del I Workshop Internazionale di Numismatica. Numismatica e archeologia. Monete, stratigrafie e contesti. Dati a confronto. Roma, 28-30 settembre 2011*, Rom, 237-240.

Bidrag til udstillingskatalogen *Panorama der antiken Metropole*, Berlin.

Fig. 8. Helligkorskapellet i Chelles øst for Paris. En af de få endnu stående rester af klosterbygningerne.

Foto: Jens Christian Moesgaard, september 2011.

Fig. 9. Christian IV, dobbeltkrone 1628. Fundet ved Esrum af Hanne Pejtersen i august 2011.

Imitations in gold, i: N. Holmes (red.): *Proceedings of the XIV International Numismatic Congress, Glasgow Monday 31st August to Friday 4th September 2009*, Glasgow, 742-748.

Anmeldelse af Luc Severs: Les monnaies de Liberchies-Bons Villers (Hainaut, Belgique). Quartier artisanal et sanctuaire tardif (1er siècle avant J.-C. – 4e siècle après J.-C.), Collection Moneta 122, Wetteren 2011, i: *Journal of Archaeological Numismatics* 1, 2011, 245-246.

Jørgen Steen Jensen

Redaktør og hovedforfatter: Biografier. *Danmarks Middelalder og Renæssance. Inspektører og redaktører 1838-2010*. Nationalmuseet, 143 sider. [Biografier over videnskabelige medarbejdere ved Nationalmuseets 2. afdeling, nu Middelalder- og Renæssance enheden. En række numismatikere har været knyttet til enheden og er derfor biograferet, Georg Galster, Peter Hauberg, C.F. Herbst, Fritze Lindahl, Else Rasmussen, J.B. Sorterup, Christian Jürgensen Thomsen og bogens redaktør].

Frederik Christopher Krohn (1806-83), the early career of a Danish medallist and collector, *Médailles*. The magazine of the International Art Medal Federation FIDEM. FIDEM XXXI. Art Medal World Congress. Tampere 2010, ed. Marie-Astrid Pelsdonk. Imprensa Nacional – Casa da Moeda, Lisboa, Portugal, s. 55-60.

Medaljer med tilknytning til Sønderjylland; Møntvæsen [i Sønderjylland], i Inge Adriansen m.fl. (ed.), [Historisk Leksikon for] *Sønderjylland A-Å*, Historisk Samfund for Sønderjylland, s. 252-53 og s. 269-71.

[Nekrolog over] Sune Dalgård 9.maj 1922- 10.august 2007. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. *Oversigt over Selskabets Virksomhed 2009-2010*, s. 198-205. Med bibliografi. [En af Dalgårds bøger inspirerede Gert Hatz til et arbejde om Christian IVs og andres denninge omkring 1620].

Nekrologer over Annelis Thygesen 1921-2011, Johann Alkjær 1939-2011 og med Gert Posselt over Niels Nørregaard Rasmussen 1919-2011, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 80-83.

Anmeldelse af Bernd Kluge, Numismatik des Mittelalters, bd. 1, Berlin-Wien 2007, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s.77.

6 Gitte Tarnow Ingvarsdon og Michael Märcher, "Christian 4.s guldmonter fra Esrum Mølleghård", Michael Andersen & Poul Otto Nielsen (red.): *Danefæ. Skatte fra den danske muld*, København 2010, s. 254-257.

Jens Christian Moesgaard

(De franske og de lokalhistoriske artikler er skrevet i forfatterens fritid).

The Grisebjerggård Hoard and the Beginning of Pecking in Scandinavia. In: James Graham-Campbell; Søren Sindbæk; Gareth Williams (red.). *Silver Economies, Monetisation and Society in Scandinavia AD 800-1100*. Aarhus Universitetsforlag, s. 297-308.

Årets Danefæ – sjældnen karolingermønt fra klostret Chelles fundet i Stavnsager. *Årbog 2011, Museum Østjylland*, Randers, s. 24-27.

Havsmarken – en handelsplads ved vikingernes Østersørute. *Fund og Fortid*, 4, s. 4-9 (sammen med Ole Grøn, Nadia Haupt, Gert Rispling og Otto Uldum).

Harald Blåtands mønter og Skånes indlemmelse i Danmark. *Moneta* 5, Malmø, s. 115-120.

Korsmønter i Aarhus. In: *Aros og Vikingernes verden*, Højbjerg, Moesgård Museum, p. 67-68.

Møntbrug på landet i middelalderen. De enkeltfundne mønter fra middelaldergården i Bjæverskov. *Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 2008 (udgivet 2011), s. 195-212 (sammen med Svend Åge Tornbjerg).

Deux bijoux vikings découverts en Haute-Normandie [To Thorshamre fundne i Normandiet]. *Annales de Normandie*, 59-2, juillet-décembre 2009 (udgivet 2011), s. 133-140.

Bidrag til Florence Carré (red.): *L'archéologie en Haute-Normandie. Bilan des connaissances*. bind 1. *Le Haut Moyen Age*, Presses Universitaires Rouen-Le Havre, 2011, s. 17-18, 139-142, 146-147.

Monnaies normandes en Bourgogne à l'époque viking. In: *La numismatique en Normandie, (Recherches et Travaux de la Société d'Etudes Numismatiques et Archéologiques, 4)*, Paris, Société d'Etudes Numismatiques et Archéologiques, s. 59-67.

Renovatio Monetae et la chronologie des monnaies de Richard Ier, duc de Normandie 942/945-996 [diskussion om eventuel møntfornyelse i Normandiet i 900-tallet]. *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 66-6, s. 125-133.

Représentations de frappe monétaire dans la Manche [Skulpturer af møntfremstilling i Normandiet]. *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 66-6, s. 143-147 (sammen med Georges Bottin og Jérôme Jambu).

Les monnaies normandes du trésor dit 'Harim/Harenc' [Normanniske mønter i et korsfarerskattefund]. *Bulletin de la Société Française de Numismatique* 66-6, s. 179-182, (sammen med Andy Singer og Peter Woodhead).

Nyere fransk vikingeforskning. *KUML*, p. 287-295.

Torrild bibliotek. In: Af Torrild sogns historie: Kultur, erhverv og erindringer om liv og levned – dengang og i dag. *Torrildfolk fortæller*, Torrild, s. 55-58.

Detektorfundne mønter. *Fund og fortid*, nr. 2, s. 12-19.

Nye danske 10- og 20-kroner. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 120.

Mønten på Amager Boulevard. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 180-181.

Normandiet fylder 1100 år. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 121.

Skånes Numismatiska Förening fylder 80 år. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 73.

Anmeldelse af Derek Chick, The Coinage of Offa and his contemporaries. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 127

Anmeldelse af Elisabeth Kaldén, Lea Ahlborn, kunglig mynt- och medaljgravör samt af Cecilia Bergström (redaktør). För Efterkommande. Kungl. Vetenskapsakademiens medaljer 1747-2007. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 167-169.

Anmeldelse af Brita Malmer, Den Svenske Mynthistorien. Vikingatiden ca. 995-1030. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 74-75, Nekrologer over Peter Flensborg 1938-2011 og Jerry Meyer 1942-2011. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 84-85 og 179.
Redaktion af *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 4 numre, 184 sider.

MICHAEL MÄRCHER

(De sidste 8 titler er skrevne i forfatterens fritid)

Bank, bomber og beredskab: hemmelige danske nødpengsedler fra den kolde krig, *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 171-181.

The transfer of minting techniques to Denmark in the nineteenth century, in Nicholas Holmes (ed.): *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress: Glasgow 2009*, vol. II, Glasgow, 1725-1733.

1 mark klipping 1563 i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 17-20.

Denmark, Vust cemetery, Coin Hoards section, *The Numismatic Chronicle*, vol. 171, London 2011, 433f.

Forslag til randdekoreret 1775, *Numismatisk Rapport*, nr. 110, 5-8.

Germany, Gehege Röhrkirchen, Coin Hoards section, *The Numismatic Chronicle*, vol. 171, London 2011, 431f.

G.V. Bauerts studierejse og ansættelsen af P.L. Giannelli, 1799-1801, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 107-120.

Køge Bugt-medaljen i guld til Indien, *Numismatisk Rapport*, nr. 109, 5-7.

Mange munde at mætte – forklaringer på 4 skilling 1696 København, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 148-153.

Tegninger til Christian den Syvendes piastre, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 53-55.

Fortegnelse over medarbejdere

Lasse Jonas Bendtsen, akademisk medarbejder (18/5/37; oktober-december, projektansat).

Kristoffer E. Christensen, student (projektansat juni-august på digitalisering af Gaveprotokollen).

Michael Andersen, overinspektør⁷.

Line Bjerg, museumsinspektør (oktober-december, vikar på samlingsarbejde)

Lisbeth Gernager, museumsinspektør (projektansat februar-juni digitalisering af Gaveprotokollen; juni-september vikar samlingsarbejde).

Gitte Tarnow Ingvardson, museumsinspektør (januar-juni vikar på samlingsarbejde, juli-december frikøbt til forskningsprojekt).

Helle W. Horsnæs, museumsinspektør, seniorforsker (på forskningsår)

Jens Christian Moesgaard, museumsinspektør, seniorforsker.

Michael Märcher, museumsinspektør uden for videnskabelig stillingsstruktur (frikøbt til forskningsprojekt).

Else Rasmussen, kontorfuldmægtig⁸.

Charlotte S. Vinge, studentermedhjælp og omviser (4/37).

Jørgen Steen Jensen (pensioneret pr. 31. december 2007) kommer fortsat på samlingen.

⁷ Michael Andersen er ligeledes leder af Danmarks Middelalder og Renæssance.

⁸ Else Rasmussen fordeler sin tid mellem Møntsamlingen og Danmarks Middelalder og Renæssance.

Ny chef på Kungl. Myntkabinettet, Stockholm

Eva Ramberg blir ny chef på Kungl. Myntkabinettet. Hon tillträder chefstjänsten den 1 oktober 2012 då nuvarande chefen, Ian Wiséhn, slutar efter 14 år som chef.

Eva Ramberg arbetar för närvarande som chef för Framtidsmuseet, Science center i Borlänge i Dalarna. Hon har många års erfarenhet av publika verksamhetsområden på museer, de senaste fem åren som chef och innan dess arbetade hon tolv år som papperskonservator på olika museer.

"Det är en spännande utmaning", säger Eva Ramberg. "Mina erfarenheter som konservator och mina år i den publika verksamheten på olika museer, tror jag kommer att vara värdefulla i min roll

som chef på KMK. Min bild av KMK är ett välskött museum med ett tydligt fokus. Jag är stolt och ödmjuk inför uppdraget som chef".

Kungl. myntkabinettet ingår i myndigheten Statens historiska museer. Här ingår även Historiska museet och Tumba Bruksmuseum. "Vi är väldigt glada över att ha kunnat rekrytera Eva Ramberg till chef för Kungl. Myntkabinettet", säger Åsa Magnusson, tf. överintendent på Statens historiska museer. "Eva har en gedigen erfarenhet som ledare och chef och en bred bakgrund inom museiområdet, såväl arbete med samlingar som publikverksamhet".

Kungl. myntkabinettet – Sveriges ekonomiska museum – är ett modernt museum med en lång historia. Den äldsta delen av samlingen går tillbaka till Johan III:s regering på 1500-talet. Därefter har kungar, drottningar, adelsmän, lärda och helt vanliga personer bidragit till samlingens tillväxt – nu ca 550 000 föremål.

"Jag ser fram emot att arbeta med frågor som rör både den utåtriktade verksamheten samt föremål och bevarande. KMK är ett väldigt fint museum med unik specialistkompetens. Jag hoppas kunna förvalta det som är uppbyggt och samtidigt vara drivande i en positiv utveckling".

NUMISMATISK LITTERATUR

Af Jens Christian Moesgaard

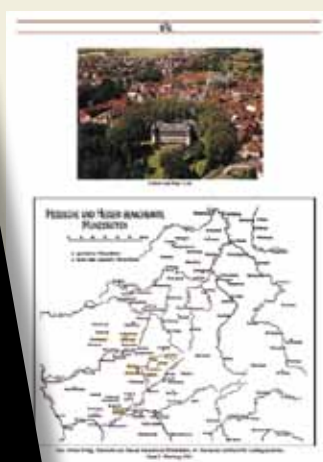
Om auktionskatalogers store nytte

“Die Haussammlung der Fürsten zu Solms-Hohensolms-Lich” står der på forsiden af det tyske auktionsfirma Künkers katalog nr. 212, 19. juni 2012. Ens første reaktion er ”Åh nej, er det nu endnu en tysk fyrstefamilie, der sælger en samling, som er skabt i kraft af deres tidligere stilling som statsoverhoved og som derfor burde have været i offentligt eje”. Tankerne går uvægerligt tilbage til hele balladen om huset Hannovers møntsamling, der blev solgt til en privat tysk bank, der efter at have passet godt på den en årrække ville sælge den. Som man har kunnet læse her i bladet, endte den sag heldigvis med, at Samlingen blev overtaget af Delstaten Nedersaksen i stedet for at blive spredt for alle vinde.

Ved nærmere eftersyn viser det sig imidlertid, at det ikke er tilfældet her. Solms-Hohensolms-Lich, der blev regeret af greverne, fra 1792 fyrsterne af samme navn, ophørte med at eksistere som land i 1806 og blev indlemmet i Hessen-Darmstadt og i Nassau (senere Prøjsen). Herefter var fyrstefamilien ”blot” en storadelsfamilie på deres slot i Lich. Møntsamlingen er således både formelt-juridisk og reelt familiens privat-ejendom. Man kan især takke fyrst Karl (1866-1920) for at have opbygget den.

Man kan så måske alligevel synes, at det er trist, at en fin specialsamling bliver solgt. Men det gode ved det er, at den bliver dokumenteret i et fint illustreret auktionskatalog, der fremover vil kunne fungere som håndbog i de forskellige linjer af Solms-familiens mønter og medaljer. Det fremgår af forordet side 15, at det faktisk er fyrstefamiliens eget eksplicitte ønske. Et auktionskatalogs nytte udløber bestemt ikke på auktionsdagen – det har blivende værdi, når det ellers er godt lavet og velillustreret! Så ja, det er trist, at samlingen spredes, men ja, der er også noget godt ved det.

Af speciel interesse for danske samlere er 10 eksemplarer af ”hanrej-specien”, den speciedaler, som grev Filip Reinhard af Solms, der var i dansk krigstjeneste under Kejserkrigen (30-årskrigen), i 1627 lod præge i Wolfenbüttel med sin ”arbejdsgiver” Christian IVs monogram. Nævnes kan også en 1800-talsmedalje fra fyrstefamilien Sayn-Wittgenstein-Berleburg, som Dronning Margrethe II’s søster Prinsesse Benedikte som bekendt langt senere giftede sig ind i. Hendes danske bryllups 10-krone i sølv fra 1968 har dog hverken fundet vej ind i samlingen eller i kataloget.

FORENINGER OG KABINETTER | NNU

Nordisk Numismatisk Union

Grundlagt 1935

Formand 2010-2014: Pekka Säilä

Næste unionsmøde i Helsinki 2014

Hjemmeside: www.nnunion.net

Medlemmer:

Dansk Numismatisk Forening

Grundlagt 1885

Formand: Preben Nielsen

Hjemmeside: www.numismatik.dk

E-mail: formand@numismatik.dk

Føroya Myntsavnarafelag

Grundlagt 1989

Formand: Rósing Skorá

Hjemmeside: www.fomynt.dk

E-mail: fomynt@fomynt.dk

Myntsafnarafélag Íslands

Grundlagt 1969

Formand: Anton Holt

Hjemmeside: www.mynt.is

E-mail: skyggvir@internet.is

Norsk Numismatisk Forening

Grundlagt 1927

Formand: Kjell Ernst Zapffe Andersen

Hjemmeside: www.norsknum.org

E-mail: peroenge@gmail.com

Numismatiska Föreningen i Åbo

Grundad 1937

Ordförande: Tom C. Bergroth

E-post: tom.bergroth@turku.fi

Skånes Numismatiska Förening

Grundad 1931

Ordförande: Bernt Thelin

Hemsida: www.sknf.se

E-post: foreningen@sknf.se

Suomen Numismaattinen Yhdistys/

Numismatiska Föreningen i Finland

Grundad 1914

Ordförande: Pekka Säilä

Hemsida: <http://www.snynumis.fi>

E-post: sny@snynumis.fi

Svenska Numismatiska Föreningen

Grundad 1873

Ordförande: Jan-Olof Björk

Hemsida: www.numismatik.se

E-post: info@numismatik.se

Nationalmuseets Myntkabinett

Mannerheimintie 34, Helsinki, Finland

Chef: Tuukka Talvio

Hemsida: www.nba.fi/sv/nationalmuseum

E-post: Tuukka.Talvio@nba.fi

Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet

Frederiksholms Kanal 12,

1220 København K, Danmark

Leder: Michael Andersen

Hjemmeside: www.natmus.dk

E-mail: michael.andersen@natmus.dk

Kungl. Myntkabinettet

Slottsbacken 6, Box 5428, 114 84 Stockholm, Sverige

Chef: Eva Ramberg

Hemsida: www.myntkabinettet.se

E-mail: info@myntkabinettet.se

Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns

Einholt 4, 105 Reykjavík, Island

Leder: Anton Holt

Hjemmeside: www.sedlabanki.is/?PageID=119

E-mail: safnadeild@sedlabanki.is

Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo

Myntkabinett

Frederiksgate 2, Oslo

Postadresse: Postboks 6762. St. Olavsplass, 0130 Oslo

Håkon Ingvaldsen & Svein H. Gullbekk

Hjemmeside: www.khm.uio.no

epost: hakon.ingvaldsen@khm.uio.no

epost: s.h.gullbekk@khm.uio.no

Numismatiska Forskningsgruppen, Stockholms Universitet

Lilla Frescativ. 7, Stockholms Universitet,

106 91 Stockholm, Sverige

Professor Kenneth Jonsson

Hemsida: [www.archaeology.su.se/](http://www.archaeology.su.se/numismatiska-forskningsgruppen)

[numismatiska-forskningsgruppen](http://www.archaeology.su.se/numismatiska-forskningsgruppen)

Af Jens Christian Moesgaard

Mønt løser historisk mysterium

Det vil være bladets læsere bekendt, at Normandiet sidste år fejrede sin 1100-års fødselsdag (NNUM 2011, s. 121). Denne franske landsdel blev nemlig skabt som distinkt enhed, da den blev givet til vikingehøvdingen Rolf af den frankiske konge Karl den Enfoldige. Det præcise årstal er ikke nævnt i kilderne, men historikerne har sandsynliggjort, at det skete i 911. Det kan imidlertid også have været 912 – og denne usikkerhed har den fordel, at vi kan fortsætte fejringen af fødselsdagen endnu et år her i 2012!

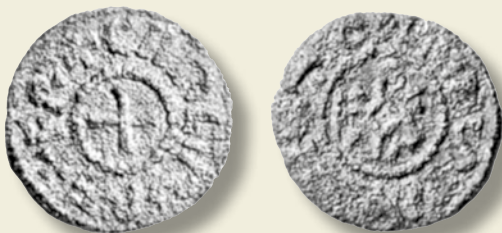
Der er også andre uklare punkter omkring disse fjerne begivenheder. Eksempelvis strides de lærde, om Rolf var dansk eller norsk. Og så er der omstændighederne omkring indgåelsen af aftalen. Krønikeskriveren Dudo af Saint-Quentin fortæller, at Rolf som et led i ceremonierne skulle kysse kongens fod. Det ville han imidlertid ikke, hvorfor en af hans krigere skulle gøre det i hans sted. Den store viking tog herefter den lille konge ved foden

og løftede ham op for at kysse foden, så kongen faldt bagover.

Denne anekdote er blevet afvist som en skrøne af moderne kildekritiske historikere. Men nu giver et sensationelt møntfund den gamle historie ny troværdighed! Aftalen mellem kongen og vikingehøvdingen blev indgået i den lille by Saint-Clair-sur-Epte, der ligger på grænsen mellem Normandiet og resten af Frankrig. Og her er der faktisk blevet fundet en karolingisk mønt præget 793-813 i Toulouse (se udstillingskataloget *L'Île-de-France de Clovis à Hugues Capet*, Guiry-en-Vexin, 1993, s. 51, 67). Denne mønt må jo være faldet ud af kongens lomme, da han hang og dinglede, mens hans fod blev kysset! Den gamle historie er altså sand!

Kildekritiske numismatikere vil nok påstå, at denne mønt ikke længere var i omløb her 100 år efter dens prægetidspunkt. Den må således være faldet ud af en anden persons lomme, længe inden både Karl den Enfoldige eller Rolf overhovedet var født, vil disse numismatikere sige. Men det skal vel ikke have lov til at ødelægge en god historie. Vel?

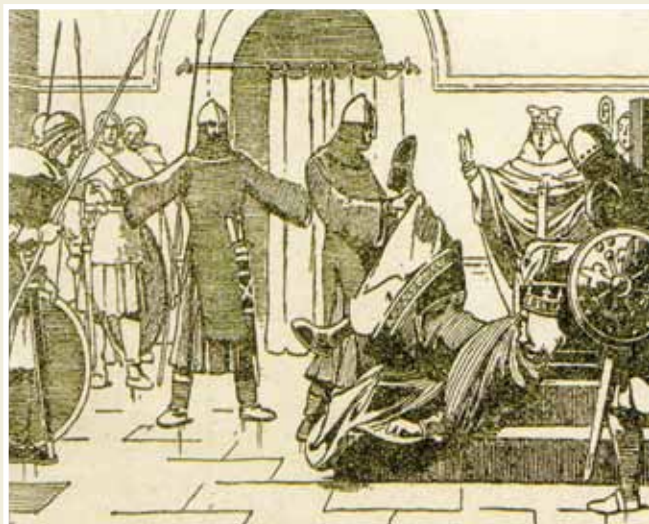
(Men sandt er det, at vikingerne fik pengene til at fosse ud frankernes lommer!)

Penning præget i Toulouse 793-813 og fundet i Saint-Clair-sur-Epte. Førstehåndskilde til historien.

For at øge mysteriet har mønten ladet sig klæde i et tykt lag korrosion!

Karl den Enfoldiges fod bliver kysset af en af Rolfs krigere. Stik fra fransk skolebog fra 1932. Billedet er således lavet 1020 eller 1021 år efter begivenheden, så det har næppe status som en førstehåndskilde til begivenheden.

Fuldend din samling!

Hos Bruun Rasmussen har du mulighed for at købe og sælge mønter på auktion.

Hver anden søndag afholder vi møntauktioner på nettet.

Vi søger løbende alverdens mønter, pengesedler og medailler til vores traditionelle og net-auktioner.

For yderligere information se bruun-rasmussen.dk eller kontakt møntafdelingen på telefon 8818 1200 / e-mail: monter@bruun-rasmussen.dk.

Du er også altid velkommen til at besøge os i en af vores afdelinger i København eller Aarhus.

Vurderingsbesøg foretages efter aftale i hele landet.

BRUUN RASMUSSEN
MØNTAUKTIONER

København	Århus	Syddjylland	Fyn	Ålborg
8818 1111	8818 1100	8818 1233	8818 1232	8818 1234